

Referat frå styremøte, 03/08 2022, kl. 09.00-12.30 på Per Gynt Spiseri, Vinstra eller på Teams

Styret i OSG måtte ta eit hastemøte for 2 aktuelle saker

Desse møtte: Knut Evensen, Ola Hareland og Pål Kjørstad

På Teams: Jonny Mathisen, Frode Rudland, Kjell Gudmund Svien og Anne Terningen

Forfall: Svanhild Holden Gardsteig og Even Sjurrud

I tillegg var NSG bedne inn til sak 38/2022 og frå der møtte desse på Teams: Per Fossheim, Ketil Trongmo og Ronald Slemmen

Sak 37/2022: Referatsaker

- Møte i Prosjekt GPS-info om beitedyr på Vinstra 02/08 2022, Jonny og Pål møtte. Nord-Fron kommune har fått midlar til eit forprosjekt med dette tema og Oppland Sau og Geit er vald som samarbeidspartnar i prosjektet som fyrst og fremst skal ta for seg området til Kvam Østside Beitelag.
- Knut Evensen har ført i pennen innlegg om omstillingsmidlane som vert utdelt i Skjåk og Lesja i 2022. Innlegget har vorte teke opp i GD, som også hadde eige artikkel om saka 02/08 2022, Dølen, Nationen og Bondebladet. I tillegg hadde rovdyr.org eget [innlegg](#) om saka den 14/07 2022

Innlegget til Knut: «I disse dager er det blitt kjent at Staten går inn og kjøper ut sauebesetninger i Nord-Gudbrandsdalen, eller «omstiller» som det så fint heter. I disse dager, i usikkerhetens tid, vil altså den norske stat kjøpe ut matprodusenter i bygder som ikke akkurat bugner av alternative arbeidsplasser. Dette er bygder som er til for norsk landbruk, og som kan produsere mat basert på norske ressurser.

Norske ressurser gir oss også mattrygghet. Områdene her er store med vide vidder som er skapt er skapt for et godt og bærekraftig sauehold. I Nord-Gudbrandsdalen har det i mange år vært store utfordringer med jerv. I nettopp disse områdene har staten funnet ut at det er bedre å ha jerv enn å lage mat av gras, urter, lauv, vann og luft. Skal vi ha en dyrehage med jerv og andre lumskheter i denne delen av vår vakre dal? Bedre blir det ikke når vi hører røster i miljødirektoratet sier at «områdene ikke skal beites i framtida». Hvorfor ikke en forvaltning som gjør at vi faktisk kan ha aktive sauebruk, for eksempel å forvalte etter bestandsmål?

Antall jerv er langt over vedtatt bestand, så det er faktisk litt handlingsrom å boltre seg på for de som forvalter norsk rovdyrpolitikk. De som er omstilt skal altså måtte slutte med sau, og for å si det; de har stått på for å unngå tap av sau og lam med blant annet radiobjeller på sauen, ekstraordinært tilsyn, fast gjeter, byråkrati og Gud vet hva.

Hva løser det å kjøpe ut en besetning med sau da naboen fortsatt har lys i fjøset? Ingen ting annet en akkurat for den sauen der og da. Jerven må ha mat. Dette er en stor fallitterklæring for norsk rovdyrpolitikk, og kanskje litt ekstra, etter hva Hurdalsplattformen og en ny blank regjering ga oss i håp med økt norsk matproduksjon basert på norske ressurser. Vi er som mange andre land avhengig av matimport, og heldigvis (muligens) har vi penger til å kjøpe, men det må være noe å kjøpe. Dessuten så er ikke dette løsningen for verden. Vi vet hva mangel av mat kan føre til. Vi kan tenke tilbake på 2011 og den arabiske våren, som ga opptøyer blant annet på grunn av økte matvarepriser, og dermed matmangel blant vanlige mennesker.

Jeg vil kalle det arrogant at vi her i Norge ikke kan legge til rette for en større matproduksjon. Vi behøver ikke se lengre en til bråket i Nederland den siste tiden med trussel om redusert landbruk på grunn av «tett landbruk/overbefolket land» og dermed stort utslipp av nitrogen. Her til lands har vi store utmarksressurser som kan utnyttes, men da må det legges til rette for det og ikke sette bonden i omstilling.

Jeg hadde ventet meg litt mer fra dagens regjering, og jeg spør: hva slags politikk er dette? Hva vil så staten med dette vedtaket, og hva tenker de? Jeg venter spent på svar, og med meg mange andre sauebønder.»

Sak 38/2022: Omstillingssaker Lesja og Skjåk

- Bakgrunn i saka, store jerveskader i jerveprioritert sone for 2 brukere Kjell Egil Ramstad og Erik Bakken, som har søkt om omstilling. Møte m/Statsforvalteren v/Ståle Sørensen og Landbrukskontora i kommunane repr. v/Erling Dagsgard, Kari Hånsnar og Kari Anette Slettahaug. På møtet var landbrukskontora positive til å hjelpe disse 2, dei var imot ordninga og klar over konsekvensene dette kan få for andre. Ifølge Dagsgard så er vedtaka alt gjort
- Status i saka er at vedtaka er gjort og at dei 2 må underteikna og forplikta seg til å avslutta sauedrifta på eigedomane innan 1/1 2023 og fram til 1/1 2043
- [Forskrift om tilskudd til driftsomstilling grunnet rovvilt - Lovdata](#)
- Korleis skal NSG/OSG reagere?

Innspel frå Vågå Sau og Geit i saka:

*«Det er ikkje ønskjeleg med utkjøp av beitebrukarar. Det vil kunne skape presedens og laga problem for næringa lenger ut enn desse to som no er berørt. Målretta uttak av skadedyr er noko som både kan og bør nyttast i mykje større grad enn i dag, dette vil ha effektiv og direkte innverknad på konfliktnivået. Ressursane til dette ligg i systemet gjennom DNA-kartlegging m.a. Det er ikkje all jerv som tek sau. Kommunane Lesja, Skjåk, Lom og Vågå er godt i gang med prosjekt **Bærekraftig sameksistens sau og jerv**, dette kan stå som døme på måtar og løyse konflikt på. Om no bestanden skal liggja såpass langt over bestandsmålet som han gjer i dag, er det berre målretta uttak som gjeld. SNO må i større grad ta sin del av denne kaka. Om no besetningar vert utkjøpt vil problemet berre flytta seg vidare - jerven vil gå vidare for og finna mat. Område som vert "ledige" opplever ofte "innflytting" av sau i etterkant. Det er òg skuffelse over låge lisenskvoter, altfor låge om ein skal følgje snittet av dei tre siste åra med 6-7 ynglingar før fjoråret med berre ei registrert yngling. Det er ingen grunn til og tru at talet er lågare trass manglande registreringar. Ei jo-jo-forvaltning er ingen tent med.»*

Innspel frå Lom Sau og Geit i saka:

Styret i Lom sau og geit samt leiaren i Lom samarbeidlag hadde møte i kveld 2. august 2022 og vil koma med fylgjande uttale vedr. omstillingsmidlar/utkjøp av 2 saubrukarar:

1. Eit tiltak vi ikkje kan akseptere. Fyrste skritt på avvikling av sauehaldet i ynglingsområde for jerv. Er dette ei ynskt utvikling frå politisk hald? Dette er rett og slett å ta frå bruka beiteretten for sau. Da er eigedomen plutselig minst halvert i verdi.
2. Korleis er denne omstillingsforskrifta forankra? Vi meiner heile ordninga må bort snøggast råd.
3. Kva vil skje i tilgrensande område/andre sine dyr vil ta i bruk områda
4. Jerven må forvaltast etter vedteke bestandsmål. Hadde så skjedd ville dette truleg ikkje vore aktuelt.
5. Utvide lisensjakta til å starte samtidig med reinsjakta
6. SNO må påleggast å ta ut restkvota
7. Synest det er rart at kommunane uttaler seg positivt og at ikkje politikarane har vore med på prosessen.
8. Saka frå Lesja ser oss som i høgste grad utkjøp og ikkje omstilling.
9. Fleire punkt i skriveria som burde kommenterast, men er ikkje så enkelt da vi ikkje har godt nok kjennskap til fakta. Er sterkt forundra over Terje Bø sine uttaler.*

*) Her vises det til uttale frå Terje Bø i saka:

«Begge besetningene det er snakk om beiter langt vest i det jerveprioriterte området i Oppland, og vi har vurdert at konsekvensen av omstilling blir at disse områdene ikke beites i framtida, sier Bø.»

Innspel frå Rovviltnemnda i region 3 og ordførere i Skjåk og Lesja:

*Brev til: «Statssekretær Klima- og miljødepartementet
Aleksander Øren Heen*

Omstillingsmidlar på grunn av tap av sau til jerv over mange år

Vi vil med dette brevet vere tydelege på at sjølv om det er to gardsbruk som no vel å legge ned besetnad og beitebruk i fjellet på grunn av tap av sau til jerv, skal ikkje dette nyttast som grunnlag for å avgrense resten av beitenæringa i Reinheimen. Tvert imot forventar vi meir målretta uttak også i åra som kjem, og ei forvaltning som regulerer bestanden ned på bestandsnivå med dei hjelpemidla som skal til for å oppnå det. Vi meiner at dette er eit politisk spørsmål og kan ikkje avgjerast av andre enn gjennom politiske prosessar.

Forvaltningssituasjon i region3 – Oppland - Reinheimen

Det har over fleire år vore aukande tap av sau i region 3 - Oppland og ein aukande bestand av jerv som det har vore vanskeleg å forvalte ned på bestandsmål. Dette har vore ei stor belastning i mange år for fleire sauebønder i heile Oppland og nå har to sauebønder, ein i Skjåk og ein i Lesja, søkt om omstillingsmidlar i jervesona. Dette er gjort i forkant av resultatet av lisensfellinga vinteren 2021/2022 der det vart uttak av jerv i Reinheimen både ved ordinær lisensfelling og ved ekstraordinært uttak. Miljødirektoratet har behandla søknaden og innvilga midlar til omstilling for begge to. Dette er omtala her:

[Staten bruker over fem millioner kroner på å ta sauebeiter ut av drift i Nord-Gudbrandsdalen – ROVDYR.ORG](#)

Vi forstår at desse to etter mange år med tap søker om omstillingsmidlar. Det vi ikkje forstår er at Terje Bø, fagdirektør i viltseksjonen hjå Miljødirektoratet, kan uttale at «Begge besetningene det er snakk om beiter langt vest i det jerveprioriterte området i Oppland, og vi har vurdert at konsekvensen av omstilling blir at disse områdene ikke beites i framtida». Kva mandat har Miljødirektoratet til å nekte sauebønder i Oppland å nytte beiteretten sin? At dei to som får omstillingsmidlar ikkje kan byrje med sau att dei neste 20 åra er forståeleg, men det kan og skal ikkje bety at andre ikkje kan nytte beiteretten sin.

Rovviltforliket av 2004 og 2011

Rovviltforliket er tydeleg på den todelte målsettinga og det står i forliket at norsk rovviltforvaltning skal skje innanfor ramma av det som står i naturmangfaldslova og Stortinget si behandling av denne, Bernkonvensjonen og den todelte målsettinga etter rovviltforliket av 2004. Det skal leggast vekt på regional forvaltning, respekt for eigedomsretten og enkeltmenneska sine og lokalsamfunnet sin livskvalitet. Forvaltninga skal baserast på å sikre overleving av alle dei store rovviltartene i norsk natur i kombinasjon med ei forvaltning som dempar konflikter og motverkar utrygghet innanfor den todelte målsettinga. Her gjorde også rovviltnemnda i region 3, Oppland, grep i 2012 der jerveprioritert sone vart utvida med grunngjeving av byrdefordelingsprinsippet. I rovviltforliket frå 2011 står det under punkt 2.2.4 «I det tilfeller der lisensfelling ikke gir tilfredsstillende uttelling, skal miljøforvaltningen så langt det er mulig sørge for at resterende kvote tas ut i de områdene lisensfellingsskvote er gitt. Uttak i det som av rovviltnemndene er definert som prioriterte beiteområder i de enkelte regionene blir prioritert.» Dette har over fleire år ikkje vore fylgt godt nok opp, med unntak av siste lisensfellingsperiode. Under punkt 2.2.5 står det «Direktoratet for naturforvaltning har myndighet til å fatte vedtak om hvordan og hvor ekstraordinære uttak skal igangsettes for så langt som mulig å få tatt ut resterende lisensfellingsskvote. Dette skal skje etter drøfting med rovviltnemndene. Rovviltnemndene skal også selv kunne ta initiativ til en slik drøfting.» Rovviltnemnda i region 3 har kvart einaste år sendt inn prioritert liste over ekstraordinære uttak basert på tap av sau på beite til jerv i foregåande beitesesong. Det er dette samarbeidet som må styrkast og gjennomførast for å sikre den todelte målsettinga, ikkje legge ned beitenæringa. Vi har både rett og plikt til å sikre at den enkelte sauebonde ikkje skal påførast for store belastningar ved tap av sau over fleire år. Nemnda har over fleire år påpeikt at det må til eit meir målretta uttak av jerv i dei områda det er større tap, uavhengig av om det er i beite- eller jerveprioritert område så lenge regionen ligg over bestandsmålet. Der ein må gje beitenekt, eller i desse to tilfella gje omstillingsmidlar, på grunn av omfattande skader av rovvilt, må forvaltninga få og bruke alle virkemidlar ein kan for å ta ut skadedyret som fører til beitenekt eller her omstillingsmidlar.

Forvaltningsplanen for rovvilt i region 3 – Oppland.

Forvaltningsplanen var sist revidert og vedteken i desember 2020. Der står det under forebyggande tiltak at «Forvaltningsmålene for rovviltbestandene for region 3 stiller beitebruksnæringen ovenfor en del utfordringer. Forvaltningen mener det er behov for fortsatt økt fokus på forebyggende og konfliktdepende tiltak, særlig tiltak som er direkte tapsforebyggende. Tiltak som skiller bufe og rovdyr i de mest skadeutsatt områder i beitesesongen kan benyttes, men da som et akutt tiltak». Under kapittel 2.3 Distriktpolitiske og landbruksfaglige rammer står det «De politiske føringene for forvaltningen av rovvilt og beitedyr tilsier at forvaltningen skal gjennomføres på en slik måte at risikoen for tap og lidelse reduseres mest mulig gjennom forebyggende tiltak og bestandsregulering. Beiterestriksjoner skal være siste utvei. Økt satsing på forebyggende og konfliktdepende tiltak omfatter i tillegg strategisk uttak av potensielle skadegjørere i risikoområder». Rovviltnemnda i region 3 har i mange år jobba for ei meir effektiv og målretta rovviltforvaltning i tett samarbeid med kommunane. Det har også vore gjennomført mange møter med både Klima- og miljødepartementet og Miljødirektoratet med dette som tema. . Det har vore bede om ekstraordinære uttak i dette aktuelle området over fleire år. Reinheimen har store, alpine område med både rasfare og med til tider vanskelege sporingsforhold. Region 3 har over mange år liggi på over det dobbelte av ynglingar og dette har derfor ført til store utfordringar

for fleire besetningar med ein stadig aukande bestand av jerv. Sjølv om desse to vel å omstille, har vi fortsatt sauebesetningar i området som ynskjer å fortsette og som har både beiterett og som haustar av fjellet sine ressursar for å produsere norsk kjøt.

Det er forvaltninga som må bli meir målretta og få dei verkemidla som skal til for å regulere bestanden ned på bestandsmål og for å ta ut jerv i dei områda som har store tap over fleire år.

Mobilisering frå kommunane i Nord-Gudbrandsdal

På grunn av fleire år med aukande bestand, slitasje på næringa og besetningar med store tap over fleire år har kommunane i Nord-Gudbrandsdal gått saman i eit prosjekt for å effektivisere lisensfellinga:

Prosjekt berekraftig sameksistens for sau og jerv i utmarka i Nord-Gudbrandsdalen

Kommunane i Nord-Gudbrandsdalen har opplevd eit stadig aukande press frå rovdyr, og da i hovudsak jerv, med påfølgande store tap av sau. Enkelte besetningar opplever lammetap på over 30%. Dette har resultert i at kommunane Dovre, Lesja, Vågå, Lom og Skjåk har gått saman om eit felles prosjekt for å finne naudsynte løysingar.

Målet er å finne løysingar det går an å leve med for alle partar. Vi er inneforståtte med at vi bur i jervsona, og dei fylgjer dette har. Det har vore eit mål lokalt å gjere det ein kan frå beitenæringa si side for å redusere tap, noko som har medført ei lang rekkje førebyggjande tiltak over fleire år. Tiltaka har vore nøye planlagde og er godt dokumentert. Tiltaka er i hovudsak planlagde i samarbeid med Statsforvaltaren i Innlandet.

Trass alle tiltak har tapstala auka vesentleg. Kommunane har derfor sett det naudsynt å rette seg mot uttaket av jerv som ein del av det førebyggjande tiltaket. Over mange år har uttaka i hovudsak vore mislykka, både lisensjakta og uttak frå SNO.

Prosjektet har som overordna mål å redusere konfliktnivået mellom rovdyr og beitedyr i området vårt, og bidra til å oppnå den tosidige målsettinga med eit vedteke bestandsmål, samt full utnytting av utmarksressursane.

Vidare skal prosjektet bidra til å auke uttaket av skadevoldande jerv ved ei effektivisering og styrking av den ordinære lisensjakta, slik at ein når kvota for uttak. Ved å ta ut jerven gjennom den ordinære lisensjakta, vil ein kunne bidra til å redusere konfliktnivået, samt at det vil ha ei førebyggjande effekt for beitesesongen. Det er og ei klar målsetting om at prosjektet skal bidra til at uttak bli gjort i lisensfellingsperioden for å sleppe hiuttak.

For å få større effektivitet er ein avhengig av at det blir lagt til rette for lisensjegerane og å motivere for framdrift. Prosjektet vil derfor arbeide for at lisensjegerane får dekt kostnader ved jakta. Samfunnsansvaret med å regulere jervbestanden er vanskeleg å ta på seg om alt skal vera dugnadsbasert med relativt store kostnader for jegerane, som blant anna må ta seg fri frå arbeid. Midlane blir brukt som stimuleringsmidlar, og har ingen samanheng med utteken jerv. Det blir ikkje gjeve midlar per felte jerv eller for sjølve uttaket.

Vidare skal prosjektet bidra til organisering og opplæring av lisensjegerane, i samarbeid med aktuelle organisasjonar.

Ein ynskjer og gjennom prosjektet å få eit godt samarbeid med SNO, slik at ein kan styrke mogleighetene for uttak, og at dette uttaket blir effektivt og målretta mot skadevaldarane. Ideelt sett bør uttaket gjerast på individ som gjer stor skade. Vi er klar over at dette ikkje er enkelt, men vi meiner at ein gjennom eit samarbeid i større grad skal kunne plukke ut dei rette individa.

Vi håpar at dette til saman vil gje eit vellykka prosjektet der ein oppnår eit redusert konfliktnivå som legg til rette for ein berekraftig sameksistens, der det skal vera mogleg å ha beitedyr og jerv i same område.

Klageadgang til vedtak

Vi vil også påpeike at den førre regjeringa delegerte myndigheit i klagesaker frå Klima- og Miljødepartementet til Miljødirektoratet i 2016. Vi meiner at departementet må ta attende denne myndigheita slik at vi har politisk styring i alle saker der det er konfliktinteresser.

Reinheimen nasjonalpark

Denne nasjonalparken vart oppretta i 2006 for å «ta vare på eit stort, samanhengande og villmarksprega fjellområdet; ta vare på høgfjellsøkosystem med eit eigenarta og variert biologisk mangfald; ta vare på sentrale leveområde til villreinstammen i Ottadalen nord; ta vare på eit viktig referanseområde for forskning med ein aust-vest gradient med stor variasjonsbreidde i høve til geologi, klima, vegetasjon og topografi; ta vare på landskapsformer og særprega geologiske førekomster, ta vare på vassdragsnaturen i området og verne om kulturminne». Samtidig er det påpeikt under høgfjellsøkosystem og biologisk mangfald at kulturlandskapet er påverka gjennom hogst, dyrking, slått og beite og at dette gjev gode vilkår for enkelte arter og særlege vegetasjonssamfunn.

Haustinga av fjellet både gjennom jakt og fiske og husdyrhald har forma nasjonalparken og er ein del av verneformålet. Vi meiner at gjennom vårt ekstra ansvar for villrein også må forvalte rovvilt på ein slik måte at det ikkje går ut over villreinbestanden i større grad enn det gjer i dag.

Avslutningsvis vil vi be om eit oppklarande svar på kva mandat Miljødirektoratet kan ha til å nekte gardsbruk i Oppland å nytte beiteretten sin utover krav for tildeling av omstillingsmidlar?

Med helsing

Edel Kveen, ordførar Skjåk

Mariann Skotte, ordførar Lesja

Aud Hove, leder rovviltneimnda region 3, Oppland»

Drøftingar, saksgang og innspel på møtet:

- Knut orienterte om saka
- Pål orienterte og las opp innspela frå Vågå og Lom Sau og Geit
- Jonny: Statsforvaltaren og rovviltneimnda i region 3 har visst dette lenge
- Per: God samtale og dialog med Aud Hove. I «Forskrift om tilskudd til driftsomstilling grunnet rovvilt» i §4b står det: «*Ved behandling av søknaden skal det legges vekt på ....b) at fellestiltak prioriteres framfor enkeltsaker.*» Vi stiller oss difor undrande til vedtak om tilskot kan gjerast til 2 enkeltpersonar, der andre òg har beiterett
- Innspel frå mange, som frå Lom: Jerven må forvaltast etter vedteke bestandsmål. Hadde så skjedd ville dette truleg ikkje vore aktuelt
- Per: Spørsmål frå Aud: I forhold til rovviltforliket av 2011, vart denne forskrifta politisk behandla? Svar: Forskrifta er fastsett av Klima- og miljødepartementet 12. februar 2015 med heimel i Stortingets årlege budsjettvedtak. Forskrifta er teke inn i «Forskrift om tilskudd til forebyggjende tiltak mot rovviltskader og konfliktdempende tiltak» under § 5d
- Forskrifta vart teke opp i konsultasjonsmøte mellom USS-kommunane, KLD og LMD i 2018 eller 2019, og da kom kravet inn at kommunane måtte delta i desse prosessane. Dette førte til at alt dette kunne gjerast administrativt utan politisk innblanding, jmf. at vedtaka i sakene her er gjort med bakgrunn i kommuneadministrasjonane
- Konklusjon: saka var er politisk
- Ein kan stilla spørsmål om/med beitebruksplanar og arealplanar i forhold til vedtaket. Kan slike vedtak gjerast dersom beitearealet er regulert eller at det er opplyst at det er fellesbeite der? Ein beitebruksplan kan regulerast og få status som juridisk bindande i kommunens arealdel, men kan ein regulere arealet til eit beiteområde? Det er vel ingen tvil om at enkeltvedtak i denne forskrifta er på gyngande grunn så lenge ikkje alle beiterettshavarane er spurt og har godkjent dette
- Men vedtaka i sakene her er nok innanfor og endelege
- NIBIO har gjennom rapport om evaluering av omstillingsmidlar i 2020, som hadde tal fram til 2018, kome fram til at dette er negativt for næringa, det same som rapport frå Lierne i 2010 som konkluderte med negativ påverking på beitebruk.
- Det må utøvast påtrykk mot politisk leiing i KLD og LMD
- Administrasjonen i Miljødirektoratet brukar statlege midlar til å opprette eit jervreservat. Tiltaket står fram som eit særskild ønskje frå administrasjonen i direktoratet og vanskeleggjer situasjonen for beitebrukarar som blir att. Miljødirektoratet har alt på det tørre da det i forskrifta finns ein §9, som lyder: «*Miljødirektoratet kan i særlege tilfeller dispensere fra bestemmelsene i denne forskriften.*» I praksis er det altså Miljødirektoratet sjølve som både innstiller på området og gjer vedtak i omstillingssakane. Vi i Oppland Sau og Geit ser på alle slike saker som «særlege tilfelle» og forskrifta er i praksis ein blankofullmakt for Miljødirektoratet til å gjera kva dei vil.
- Vi stiller oss svært skeptiske til at det vert brukt offentlege pengar som skaper det vanskelegare for andre beitebrukarar som driv aktivt beitebruk i eller i nærleiken av dei 2 omstillingsområda

- Vi frykter at reinstamma (tamrein) i Reinheimen ikkje har den same genetiske status som reinstamma (villrein) i Rondane og derfor kan det sjå ut til at Miljødirektoratet gjerne vil avslutta beitebruk med sau i Reinheimen for å sikra jervbestanden
- Jonny: Kommunen kan ikkje regulere nasjonalparkar. Det er 5 nye beitebrukarar i Skjåk som tenkjer på omstillingssøknad til neste år
- Per: Meiner at kommunen lett kan gje føringar i desse
- Fleire beitebrukarar har beiteretten sin i nasjonalparkar og eller allmenningar, og desse kan ikkje nasjonalparkstyra eller Miljødirektoratet oversjå. Nasjonalparkar er oppretta ut frå kvaliteten på kulturlandskapet, og beitedyra er nettopp grunnen til at kulturlandskapet er verdt å freda. Under skjøtselstiltak i nasjonalparkar er beite som oftast eit av hovudtiltaka
- Ketil: Saken må nøstes opp og lyftes høgare
- Vedtaksbrevet er i følgje landbrukskontoret på Lesja unnateke offentlegheit, men vi har fått dokumentet frå ein av brukarane
- Ronald: Kva med andre beitebrukarar i områda, dette er ikkje rettferdig!
- Knut: Viser til innlegget til Lom: Eit tiltak vi ikkje kan akseptere. Fyrste skritt på avvikling av sauehaldet i ynglingsområde for jerv. Er dette ei ynskt utvikling frå politisk hald? Dette er rett og slett å ta frå bruka beiteretten for sau. Da er eigedomen plutsleg minst halvert i verdi
- Per: Politisk leiing må utfordras til å tenkja over dette, er det andre måtar å gjera det på?
- Politisk leiing er ikkje involvert i saka i korkje kommune eller departement
- Erik Bakken omstiller til grasproduksjon og Kjell Egil Ramstad omstiller til utvida mjølkeproduksjon. Dei har søkt i februar 2022, og har argumentert godt for seg sjølve
- Vi må vera klar over at rovviltprioriterte og beiteprioriterte soner ikkje skal ha noko å seia for bruken av utmarksbeiteretten. I rovviltforliket av 2011 står det: *«norsk rovviltforvaltning skal skje innanfor rammen av bestemmelsene i naturmangfoldloven og Stortingets behandling av denne, Bernkonvensjonen og den todelte måsettingen etter rovviltforliket av 2004»* og at det i 2004 var bestemt at *«det legges opp til en forvaltning av de fire store rovdyrene, som gjør det mulig fortsatt å drive med småfehold i områder med rovdyr.»*
- Men OSG og NSG må sjå framover, korleis skal vi ordna det slik at folk sluttar å søkje?
- Hovudpunktet vårt må vera at vi må stå opp for at beitebrukarar kan bruka beiteretten sin, og at matproduksjon, rovviltforliket og forvaltning ned på bestandsmål må liggja til grunn
- Vi må ha møte med politisk leiing, og det kan vera taktisk å prøve seg på SP, og da med Sandra Borch statsråd i LMD og Alexander Heen, statssekretær i KLD som mål. Dei vil vel sikkert kjenna på at dette aldri kan vera meininga. Frå før har beitebrukarar i Hedmark i ulvesona, i Trøndelag og i Troms i bjørnesona og i Nordland i jervsona vorte tilbode eller fått midlar til omstilling. No opnar dei for omstilling i Oppland i jervsona, i ein region med 7,2 ynglingar i snitt av jerv dei siste 8 åra der bestandsmålet faktisk er «berre» 4
- Utmarksrådet i NSG skal ha møte 15/08, Rovviltnemnda i Oppland skal ha møte 24. og 25/8, styremøte NSG 23.-24/08
- Ketil: Oppland har teke initiativet og kan behalda det. Kan vi få nokon til å spørja i spørjetimen på Stortinget?

- Ronald: Vi må smi mens jernet er varmt. Foreslår eit møte på Lesja med sentrale politikarar og med alle lokallag, fylkeslag og sentralt NSG
- Per: Kontakt som kjenner nokon i SP, a) Møte Gudbrandsdalen b) Møte Oslo, avhengig av om kva politikarane vil

Vedtak:

- Vi satsar på å få til eit møte så fort som råd er på Lesja, men tek utgangspunkt i den 25/08 for å kombinere ein aktuell dato for alle, inkludert rovviltneemnda
- Per Fossheim og Pål Kjørstad vart vald som koordinerings- og kontaktpersonar. Mail-adressa til Pål brukas for å samla opplysningar i tillegg til messenger-gruppa til Oppland Sau og Geit som både Per, Ketil og Ronald vert lagt til i.

Sak 39/2022: Høring frå NSG om dyrevelferds melding

- Stortinget har satt press på regjeringen for å prioritere arbeidet med ny melding om dyrevelferd.
- Regjeringen har besluttet at det skal utarbeides en stortingsmelding om dyrevelferd. I arbeidet med meldingen vil de se nærmere på utviklingen i norsk husdyrproduksjon og på ny kunnskap om dyrevelferd. For at meldingen skal være mest mulig relevant, vil innspill fra et bredt spekter av interessenter være en viktig kilde til kunnskap og en rettesnor for det videre arbeidet med meldingen.
- En samlet husdyrnæring jobber med høringen, men det er også behov for at vi jobber med og forankrer høringsinnspill i vår organisasjon.
- Dette er så viktig for næringa at vi trenger innspill fra hele organisasjonen.
- Styret i NSG har drøftet dette og 1. styrevara Åshild Øritsland Våge har utarbeidet et høringsnotat som vi nå sender ut til organisasjonsmessig høring i NSG - SLIK AT VI REKKER Å FÅ MED FYLKENE SINE INNSPILL TIL LMD SIN FRIST 1. SEPT! Dessverre er det stort tidspress i dette arbeidet. For at styret i NSG skal få utarbeidet et grundig høringsinnspill må det gjennomføres organisasjonsmessig høring i løpet av sommeren. Vi overlater til hvert fylkeslag å avgjøre hvordan høringen skal gjennomføres i det respektive fylket. Frist for å sende innspill fra fylket til NSG sentralt er **onsdag 10. august**.

NSG har skrive dette som utgangspunkt for høringa til fylkene:

4 prioriteringar for betre velferd

Oppland Sau og Geit har kommentert etter kvart avsnitt med raud skrift dersom vi er ueinige eller har andre merknader. Dersom vi er einige har vi ikkje kommentert

Sjølv om gruppa saman har kome fram til kva område ein vil prioritere, er det detaljer me er ueinige om. Dette er difor NSG si liste over kva me vil prioritere.

1) Bondeøkonomi og -velferd: Svært mykje av den generelle velferdsforskinga peikar på at den enkeltfaktoren som i størst grad påverkar dyra si velferd, er bonden sjølv. Sjølv om dårleg økonomi ALDRI skal vera ei unnskyldning for ikkje å stelle dyra sine, **så treng ein ikkje å vera rakettforskar for å vita at dårleg økonomi faktisk ofte er hovudgrunnen til manglande stell og dårleg føring.** ~~så er~~ Eit robust rammeverk rundt bonden **vil auka statusen til både bonden og produksjonen hans. Det er difor svært** avgjerande for at bonden skal lukkast med å ivareta dyra slik samfunnet ~~no ventar~~ **krev det og slik at produksjonen vert lønnsam.**

Betne tid til dyra: Som følgje av dårleg økonomi i saueneinga er det mange bønder som **har eller** må ha jobb ved sida av drifta, dette til tross for at storleiken på drifta skulle tilseie at det er ein fulltidsjobb. Dette kan i mange tilfelle få negative følgjer for bonden, både i form av stress, mange arbeidstimar og ytre krav som vert prioritert før dyra.

Bruka nok tid og ha kontakt med dyr for å minske stress, gjev rolige og snille dyr. Dette bør inngå i stell/daglege rutiner. Det vil lette dyrehaldet på beite og i utmark, lette dei ulike oppgåvene med sauene i året og få dei inn frå utmarksbeitet lettare.

For dei som er fulltidsbønder er ofte situasjonen slik at dei aukar dyretal for å få ei tilstrekkeleg inntekt. Dette gjev igjen utfordringar og sårbarheit i arbeidsintensive periodar, og kan potensielt gje store velferdsutfordringar i t.d. lamminga. **Dette avsnittet vil vi retta, da fulltidsbønder** er eit ord eller omgrep som ingen har ein eksakt definisjon på. Ein må stella dyra same kor mange ein har, og slik er det naturlegvis i lamminga òg. Vi foreslår denne ordlyden: «For sauebønder er det uavhengig av tal produksjonsdyr og arbeidssituasjon slik at vegen til ei betne inntekt har vore eit auka dyretal. Dette kan føra til utfordringar spesielt i arbeidsintensive periodar.»

Velferdsordningar: At røktarfaktoren er så avgjerande for dyra gjer at me må ta vare på bonden. Bonden er nøkkelen til velferda. Skal bonden ivareta må systema for **avløysing ved ferie, sjukdom, barn si sjukdom og graviditet bli prioritert. Det er tidvis manglar på avløysarar og dei kommunale ordningane kan være sær sårbare ved mykje sjukdom og i arbeidsintensive periodar som t.d. lamming. Avløysarlag, kursing og auka status for avløysarar/sauebønder er viktig og ikkje minst å få med unge, potensielle gardbrukarar. Her må vi òg merka oss kor viktig det er å ha tilgang på avløysarar i husdyrproduksjonane.**

Tiltak:

Sikre sauebonden ~~sin~~ **god** økonomi og **gode** velferdsordningar, og dermed lage eit rammeverk som gjer bonden meir robust til å ta vare på dyra ~~sine~~ **sine**, ~~over lang tid~~.

2) Velferd på beite: At me i Noreg har lite dyrkbart areal gjer at beitenæringa har ein viktig plass i norsk matproduksjon. Den lange beiteperioden er ein stor styrke for **dyrevelferda** i sauehaldet. Samstundes som den lange beiteperioden vår gjev god velferd med tanke på fridom til å utøve normalåtferd, ~~samt på ernæring~~ **og fridom til å finna den beste maten**, gjev den òg utfordringar med tap som me ikkje kjem vekk frå. Tapet på sumarbeite er svært varierende mellom buskapane i Sauekontrollen. Rangert etter tapsprosent varierer tapet på sumarbeite frå 0 % i den beste tredjedelen til 9,3 % i den dårlegaste tredjedelen av buskapane (tal for 2021). Det er viktig for dyra si velferd at me klarar å redusere dette tapet. Ansvar for tapet er delt mellom saueneinga og det offentlege. Tiltak for å redusere tapet må difor gå breiare enn tiltak berre i saueneinga.

Tap meldt i ordninga Organisert Beitebruk i Innlandet viser at så lite som 3,34 prosent av buskapane har tap over 5 % for søye og 10 % for lam. Dette er dei buskapane me ser i media. Heile 44 % av buskapane ligg mellom 3-5 % tap for søye og 6-10 % tap lam. Desse står for 80-90 % av rovviltsøknadane. (Kjelde: Interne undersøkingar, men grunna lukka basar kan ikkje dette bekreftast offentleg. Basane blir styrt av høvesvis LMD og KLD). **Dette ser ut til å vera frå undersøkinga gjort av Pål Kjørstad. Vi er litt i tvil om talet 80-90% av rovviltsøknadane stemmer, så vi ville ikkje ha teke med det. Uansett så er det litt misvisande**

kva setninga «Desse står for 80-90% av rovviltsøknadane» viser til. Kva betyr «desse»? Er det 3,34% eller er det 44%, det er vel summen av desse?

Vi synest sjølve at tala frå besetningar frå svært lite tap burde vore vist i samanheng med dette for å visa kor stor del ytre påverkingar som freda rovvilt gjer i forhold til besetningar som ikkje har den plaga. Slik som at 11,74 % av buskapane har ingen tap av korkje søyer eller lam, 33,98% av besetningane har ingen tap av søyer, 16,56% av besetningane har ingen tap av lam og 37,56% av besetningane har tapt under 2% av søyer og under 4% lam. Desse 37,56% av besetningane eller heile 483 besetningane har eit tap i snitt på 0,69% søyer og 1,75% lam.

Offentleg ansvar: Nasjonalt tilsynsprosjekt 2007 – 2010 i regi av Mattilsynet synte liten samanheng mellom stellfaktorar som eigar kan påverke og dårleg velferd/store tap på beite. Dette tyder på at store tap utover det normale kjem av eksterne tilhøve der vanlege tiltak med dyra ikkje verker. Her treng ein altså andre tiltak. Dette er ein fin dokumentasjon, men litt gamal. Vi har høyrte at Mattilsynet har hatt tilsyn på alle eller i alle fall mange besetningar med over 10% tap av lam. I Oppland har dei ikkje funne noko gale ved nokon av dei, og det beviser det same som dei fann i 2007-2010

- Rovviltpolitikk

Av enkeltfaktorar som verker negativt inn på dyrevelferd er tap til freda rovvilt den viktigaste. Buskapane med rovvilttap hamnar i den dårlegaste tredjedelen av tap.

Rovviltpolitikken er utanfor næringa si kontroll. Me vert dermed sett i ein situasjon med stor risiko for dårleg dyrevelferd, og der nivået på risikoen vert styrt av miljøstyresmaktene. Skal me sikre god velferd for sauene er det ein føresetnad at forvaltninga av freda rovvilt vert gjennomført i samsvar med Stortinget si målsetjing. Dei to viktigaste tiltaka for å redusere risikoen for beitedyra er å halde talet på rovvilt på vedtatt bestandsmål og å gjennomføre uttak av rovvilt i beiteprioriterte område. Ein må og nemne Stortinget si intensjon om at dyreeigar ikkje skal vera økonomisk skadelidande av at freda rovvilt er til stades i beite.

Rovviltprioriterte soner utgjer ca. 55 % av landarealet. Men vi må vera klar over rovviltprioriterte og beiteprioriterte soner ikkje skal ha noko å seia for bruken av utmarksbeiteretten. I rovviltforliket av 2011 står det: «norsk rovviltforvaltning skal skje innanfor rammen av bestemmelsene i naturmangfoldloven og Stortingets behandling av denne, Bernkonvensjonen og den todelte måsettingen etter rovviltforliket av 2004» og at det i 2004 var bestemt at «det legges opp til en forvaltning av de fire store rovdyrene, som gjør det mulig fortsatt å drive med småfehold i områder med rovdyr.»

Kongeørn har ikkje sone, men finst i metta bestand i ca. 90 % av Noreg. Enkeltvedtak som vern av bjørnebiner utanfor bjørnesonene gjer beitebruket mindre forutsigbart og er ein velferdsrisiko for sau. For å sikre velferd er forebyggande uttak og høg kompetanse om skadefelling to viktige tilhøve som må bli prioritert.

Det er naudsynt for beitenæringa at forvaltninga er forutsigbar. For å sikre dette treng ein eit godt samarbeid mellom miljøforvaltning og beiteorganisasjon både på Statsforvalternivå og sentralt nivå, noko som er ønskeleg avgjerande å oppnå. I dag er slike møter oftast berre informasjonsmøte, der ein har liten reell påverknad, men det finns unnatak. Det offentlege

ansvaret må òg styrkas ved at landbrukskontora vert pålagt auka samarbeid og kommunikasjon med næringa, enkeltbønder, beitelag og lokallag av Sau og Geit

Mange av rovviltet er elektronisk overvaka. Det finst truleg allereie i dag eit system som burde kunne nyttast til varsling når rovdyr vandrar inn i område med mykje beitedyr. Dessverre får aldri beitenæringa tilgang til slik informasjon. At bønder i område med rovvilt kan få beskjed når rovvilt går inn i deira område er viktig. Bondene kan då setje i verk tiltak som intensivering av tilsyn og evt. sanking. Å få til eit fungerande varslingsssystem er eit enkelt men svært viktig tiltak. I områder med store tap bør bondene og få tilgang til «real time» data over dei aktuelle rovdyra for å hjelpe dei å unngå tap. Dette avsnittet inneheld etter vårt syn for mykje feil og som det står er eventuell varsling til beitenæringa ein ynskjedraum. Færre og færre av freda rovvilt er elektronisk overvaka, og har dei vore det , så har ikkje beitenæringa eller nokon anna næring fått brukt slik informasjon til nyttig informasjon, jmf. merking av ulvar der vi fekk sjå spor etter 14 dagars forseinking. Det har òg vist seg med merking av ulv at ikkje ein gong skadefellingsforsøk har fått slik informasjon. Vi foreslår at dette avsnittet går ut viss ein ikkje skal skriva det om slik: «Dersom forvaltninga av freda rovvilt har vorte pålagt elektronisk overvaking av dyra sine og denne har kunna vorte aktivt brukt for beitenæringa i beitesesongen og for lisensjegerar i lisensjaktida, ville beitenæringa og dermed dyrevelferda for fleire sau og lam på beite vorte mykje betre.»

- Sikring av beiteretten i kommunalt planarbeid

I stadig større omfang opplever beitenæringa å vera den tapande part i reguleringsplanar etter Plan- og bygningsloven, der LNF(Landbruk, Natur og Fritid) område vert omregulert til regulert område. Områda er store og er ofte dei beste og viktigaste beiteområda, då dei er nær setrer, utmarkslåttar og i solvendte lier.

Behandlinga av reguleringsplanar syner manglande kunnskap om beitebruk. Kommunane fattar vedtak om at beiting kan fortsetje, sjølv om erfaringar har vist at dette kan føre til store konfliktar. Konfliktane oppstår ved at dyra framleis vel områda der dei er kjent, og hytteeigarar jagar dei vekk med nær sagt alle midlar. På lang sikt er dette en umogleg kamp for beitebrukaren når andre i praksis har ekspropriert beiteretten. Me saknar eintydige retningslinjer i reguleringsplanen for korleis eit beitebruk skal handsamast for å sikre god dyrevelferd.

- Sikring av offentlege vegar og jernbane

Påkøyrslar av dyr på veg og jernbane er eit omfattande velferdsproblem hos beitedyr. Det er behov for å vurdere om Staten har *tilpassingsplikt til tidsmessige endringar i forhold til veg og bane*. Ei lovendring der eigar av farleg verksemd har ansvaret for sikring, ville medført ei betydeleg forbetring for velferda til beitedyra. Det må starta ein prosess for at det vert etablert eit offentleg ansvar som sikrar offentlege vegar og jernbane med gjerder som hindrar påkøyning av hjortevilt og beitedyr.

- Sikring av hund i beiteområde

Årleg vert rundt 850 sauer og lam drepne av hundar i Noreg. Jfr. NSGs hundeundersøking 2020 og arbeidet med hundelova. Jaging og angrep på dyr på beite er altså eit omfattande velferdsproblem. For å redusere dette til eit minimum er eit regelverk som beskyttar beitedyra og at dette vert følgt heilt naudsynt. Det er eit offentleg ansvar at hundelova ikkje vert endra i

motsett retning av det vi med beitedyr vil. Det er òg eit offentleg ansvar at lova vert følgt opp, og at den som bryt den dermed må ta ansvar for handlingane sine.

Næringa sitt ansvar: For å utnytte dei enorme ressursane som er i norsk utmark, og samstundes ivareta velferd, er beitedugande dyr og målretta og effektivt tilsyn nøkkelfaktorane.

- Beitedugande dyr

Skal beite vera eit velferdsgode er det naudsynt med friske og raske dyr som kan skjøtte seg sjølv og lamma sine. For å sikre velferd på fjellbeite er kunnskap om, haldningsendringar rundt og innskjerping av vurdering rundt kva eit beitedugande dyr er heilt sentralt. Dette er eit område der næringa har **iverksett, iverksett sett og må halda fram å iverksette tiltak for å sikre dyra. Merknad: Vi skriv dette tillegget fordi dette absolutt ikkje er noko nytt for dei fleste av oss, jmf. tapsstatistikken over.**

- Tilsyn

Sjølv beitedugande dyr kan bli skada eller sjuke på beite. Tilsyn er difor heilt sentralt for å sikre god velferd. Tilsyn er òg viktig for å oppdage tap til rovvilt eller jaging av hund. Det er stor variasjon mellom beiteområda i Norge når det gjeld tilgang, storleik, kor oversiktlege dei er og kva høve ein har for hyppig tilsyn.

I følge «Forskrift om velferd for småfe» kapitel 4, §19 står det: «Dyr som holdes på utmarksbeite, skal sees etter minst en gang pr. uke i områder uten særskilt risiko. Ved mistanke om økt fare må tilsynet intensiveres slik at forhold som kan medføre dårlig velferd, syke, skadde og avmagrede dyr, oppdages så tidlig som råd er.» Det er difor naturleg at forskrifta vert følgt og brukt i denne veldferdsmeldinga.

Uavhengig av kor lett eller vanskeleg det er å ha tilsyn på beite, må ein sikre at dyra får tilsyn. Ved behov kan elektronisk sporing og droner vera aktuelle hjelpemiddel. Då behovet varierer mykje mellom beiteområda, og sporingseiningane er kostbare, har NSG ikkje anbefalt at elektronisk sporing vert obligatorisk for dyr på utmark. I enkelte område er desse hjelpemidla heilt naudsynte. Me har difor bedt om ei kost-nytte vurdering av sporingseiningar som tiltak, og ønskjer ei vurdering av kostnad opp mot reduksjon av tap og sparte utgifter ved sanking m.m.

Dei store beiteareala i Norge blir ofte drifta av beitelag. Den felles innsatsen frå desse beitelaga er ein av nøklane for å ivareta tilsynsbehovet gjennom heile beiteperioden. Å legge til rette for å drifte beiteområda er difor naudsynt. Tiltak som forbod mot å ta inn nye medlem i beitelaga, til eksempel forbodet på Hardangervidda som følgje av CWD, vil derfor svekke velferda på beite.

Tiltak - offentleg ansvar:

- Sikre eit godt regelverk og god offentleg forvaltning **av beiteområder i forhold til arealregulering og bestandsmål av freda rovvilt på områda som er viktige for å sikre god dyrevelferd** i beiteperioden.
- Sikre at beiterett vert tatt omsyn til i kommunalt planarbeid.

- Sikre god kommunikasjon med næringa.
- Vidareutvikle system for kommunikasjon av rovviltdata slik at bonden kan iverksetje tiltak til rett tid. **Denne setninga kan stå da rovviltdata kan vera eit ord med mange tydingar, som rovdata, rovbase, samarbeidande rovviltvarslande meldingar osv.**

Tiltak – næringa sitt ansvar:

- Formalisering av kompetanse om beitedugande dyr. Dette bør inn som del av eit kursopplegg om velferd
- Beitedugande dyr som eige punkt i regelverket
- Bygge vidare på ordninga Organisert Beitebruk. Her kan langsiktige mål vera **å få fleire til å melda seg inn i beitelag** og bygge **samarbeid**, kompetanse og økonomi til å kunne ha kontinuerleg tilsyn og **felles sanking** i beitelaga.
- Målretta bruk av elektronisk overvaking av dyra. Krev fullfinansiering, evt. via Organisert Beitebruk. **Ikkje sikker på kva «krev fullfinansiering» tyder, men potten til søknad om tilskot til tiltak i beiteområder må aukast vesentleg. I dag er det ein regel om at 30% av potten kan brukast til elektronisk overvaking, og sjølv dette krev normalt ein eigenandel. Elles er midlar frå FKT òg tilgjengeleg åt slike formål.**
- Krav om medlemskap i Sauekontrollen. **Medlemskap i Sauekontrollen må ha ein gjennomgang av gjeldande satsar og det å få med alle ut frå antall dyr. Men satsane hindrar mange i å delta/vera medlem, da prisen er den same for alle uavhengig av tal dyr.**

3) Bygg og arealkrav: Dei fleste sauer i Noreg bur ein stor del av året inne. Dårlege oppstallingstilhøve kan føre til sår og skader på dyra, påverke høve for normalåtferd, påverke konfliktsituasjonar blant dyra og påverke korleis dyra får tilgang til fôrressursar osv. Det er difor viktig å sikre velferd ikkje berre i beiteperioden, men og i innefôringsstida. Skal ein sikre god dyrevelferd er eit bygg som ivaretek dyra sine krav viktig. Dette omfattar eit bygg som sikrar tilstrekkeleg areal per dyr, gode system for fôring og av alle dyra i buskapen, **god og nok tilgang til vatn, godt inneklima** og ikkje minst areal som kan ivareta dyra i lamminga. **Sjå og klipp og lim frå «Forskrift om velferd for småfe»**

Sauen er det einaste dyret som ikkje har eit fastsett arealkrav i holdforskriften. Å sikre sauen eit minimum av plass er naudsynt for å sikre velferd i inneperioden. Her vil presset mot næringa bli stort. Norsk standard har variert noko, men vore frå 0,8-1kvm. Innovasjon Norge har lenge brukt 0,9 kvm som krav ved bygging. Til samanlikning er arealkravet for økologisk drift 1,5 kvm, samt ekstra krav på 0,35 kvm per lam. I Sverige har ein krav om liggeareal på 1,2 kvm per sau, men dei har i tillegg eit totalarealskrav på 1,7 kvm. Her blir altså behovet delt opp i eit liggeareal og eit totalareal som skal dekke behov for mellom anna bevegelse. Både 1,5 kvm og 1,7 kvm er langt over det som har vore praktisert i Noreg. I andre land, deriblant Sveits, er arealkravet differensiert på dyret si vekt. Sveits har arealkrav på 1 kvm for dyr opp til 70 kg, 1,2 kvm for dyr mellom 70 og 90 kg, og 1,5 kvm for dyr over 90 kg.

NSG har bedt om økonomisk utrekningar på kva kostnad det vil innebere for næringa om kravet aukast til høvesvis 1.2, 1.5, 1.7 og 2 kvm.

Sjølv om det er ønskeleg med eit lovfesta krav, er dette eit kostbart tiltak, og kan få store økonomiske konsekvensar for næringa. Me er bekymra for å hamne i ei situasjon liknande den i storfenæringa, der kravet om lausdrift kan gje ei omfattande reduksjon i talet på bruk.

Eit minstekrav som næringa kan leve med, kombinert med eit større krav til nybygg kan vera ei løysing. Økonomisk kompensasjon ved påbygg og nybygg som følge av kravet må og på plass.

Bruk av uteareal er vist å ha positiv innverknad på dyra si helse, og er ein fin måte å sikre mosjon og høve til å utøve normaladferd. For at utearealet skal vera eit velferdsgode må ute plassen tilfredsstillende krav når det gjeld mellom anna underlag. Utplasser som blir fuktige kan i verste fall redusere dyra sin velferd ved at dei er meir utsette for halting. Skulle det verta eit arealkrav utover liggearealkravet anbefaler me at eit godt utarbeidd uteareal og må kunne dekke dette.

Korleis ein nyttar arealet er og viktig. Sårbare grupper, t.d. sjuke søyer, søyer som er høgdrektige med mange lam o.l., treng større plass. Eit tiltak for å auke velferda hos sau er difor å forskriftsfeste at sårbare dyr treng ekstra plass.

Og dei små lamma er ei sårbar gruppe. Eit enkelt tiltak for å sikre lamma er å forskriftsfeste krav om lammegøymer inne i tida før utslepp. Lammegøymer sikrar lamma ein trygg plass der dei andre søyene i bingen ikkje kan stange dei.

Oppland Sau og Geit vil råda NSG til å tenkja seg godt om før dei sett opp eit innearealkrav som gjer at dei aller fleste må utvida sauehuset eller minka på antall dyr. NSG må her sjå på korleis normalen er og om det er dokumentert sjukdomar som følgje av at norsk sauehald har det for trangt i bingane. Det normale i sauehus med drenerande underlag er nok som dykk skriv mellom 0.8-1,0 m² pr. dyr, og dette gjeld mange fjøs!!! Skjer det mange dyretragediar i slike fjøs grunna for liten plass? Ein må òg sjå kva som i praksis vert gjort i innføringsperioda med at dyr som vert taparar i bingen får koma i andre snille bingar, og at bingane siste månaden før lamming vert minka med nokre dyr. Fleire flytter dei som skal lamma sist til andre stader, og vi skal heller ikkje gløyma at tomme dyr kan slaktas eller flyttas. Vi er redde for nye krav i ei næring som slit økonomisk, og NSG må heller bidra med grunngevingar for at eit arealkrav på dette vanlege nivået faktisk går an ved praktiske tillempingar av sauebonden som kjenner og ser dyra sine. Vi går heller for at dagens forskrift om velferd for småfe vert aktiv brukt som klipp og lim. Denne er gjennomgått og testa i fleire år nå og vi ser ingen grunn til at den ikkje kan nyttast vidare. Det er farleg å koma med nye ord og setningar som kan låse næringa til nye urimelege pålegg

Viser til «Forskrift om velferd for småfe» kapittel 3 §11, der det står:

Tilgjengelig areal per dyr og totalarealet skal være tilpasset dyrenes behov.

- *Småfe skal ha adgang til bekvem, tørr og trekkfri liggeplass, der alle dyrene kan ligge samtidig. Små lam og kje skal ha tilgang til tett liggeunderlag med tilfredstillende varmetekniske egenskaper.*
- *Fôrkrybbe og fôrbrett skal være konstruert slik at dyrene får normal etestilling.*
- *Spalteåpninger og hull i strekmetall skal være tilpasset dyrenes størrelse. Ved bruk av talle skal det brukes nok strø til å sikre tilstrekkelig tørt underlag.*

- *Strømførende innretning skal ikke brukes som skillevegger eller på annen måte avgrense dyrenes oppholdsplass innendørs.*
- *Gulv eller annet materiale med skader som har betydning for dyrenes velferd skal repareres eller skiftes ut.*
- *Småfe som føder i binger med flere dyr skal gis god mulighet til å søke isolasjon.*
- *Syke dyr og dyr som trenger ekstra tilsyn skal kunne skilles ut i særskilte garder/binger.*

Tiltak:

- Forskriftsfeste eit minimumsareal for liggeplass til sau. Dette må vera slik at det ivaretek sauen, men kan samtidig ikkje ta knekken på næringa, **sjå kommentarar over om økonomi og velferdsforskifta i dag med ordlyden at «alle dyr kan ligge samtidig»**
- Forskriftsfeste krav til velferdsbingar for dyr med spesielle behov og lammegøymer, **dette er forskriftfesta alt i loven over, sjå siste strekpunkt og OSG foreslår å bruka denne ordlyden. Å forskriftfeste lammegøymer blir for oss spesielt**
- Sikre meir kunnskap om korleis bingar si utforming og uteareal kan nyttast på ein god måte for dyra. **Her kan dykk òg klippa og lima frå forskrifta over**

4) Dyreeigar sine haldningar og kunnskap: Dyreeigar sine haldningar og kunnskap har mykje å seia for dyra si velferd. Mange sauebønder kan mykje om dyra sine behov. Samtidig er krava til næringa stadig strengare. Samfunnet rundt oss har krav som påverkar næringa, og som ei næring som i stor grad er politisk styrt, vil dette påverke oss enten me vil eller ei. Dette gjer at arbeidet med haldningar er ein dynamisk prosess.

Kunnskap er heilt sentralt for å kunne gjera dei rette tiltak for dyra. Krav om kurs i dyrevelferd hos sau kjem i dyrevelferdsprogram (DVP) for sau, for buskaper med over 30 vinterføra sau i første omgang. Det er per no svært lite oppfølging av nyetablerte saebuskapar. I all hovudsak er det i dag slakteria som besøker nye buskaper, og oppfølginga her er svært avhengig av kor i landet ein bur og kva slakteri ein leverer til. Dette blir ei for tilfeldig oppfølging av ei sårbar gruppe. Me må sikre at dei som driv med sau har kunnskap nok til å følge opp dyra på ein tilstrekkeleg måte.

Oppland Sau og Geit vil at alle som startar m/sau uansett antall skal ha eit kompetansekrav. Dette kravet treng ikkje å vera meire enn eit kurs i kvar du finn kunnskapen, kvar du finn ymse forskrifter og reglar og ein gjennomgang av årshjulet for sauehald m/ei avkryssing i KSL om denne kompetansen er oppfylt eller ikkje. Da det i teksta over står noko om at ein er avhengig av kva slakteri ein leverer til så veit vi ikkje heilt kva som er meint. Alle slakteri har same krav til slaktet, Mattilsynet står på alle slakteri og kontrollerer alle slakt og alle slakteri har sin eige KSL og ikkje minst tilgang på alle leverandørane sin KSL. På mange slakteri får leverandørane trekk for mangelfull KSL og på andre får dei ikkje levere når KSL ikkje er godkjent. Teksta over er skrive litt negativt i snitt, norske sauebønder har det meste på stell, og det er som alt anna, at nokre få gjer sine tabbar som går utover alle andre. Vi må heller ikkje gløyma å skryta av oss sjølve der både beitelaga og ikkje minst lokallaga i NSG gjer ein stor jobb med oppfølging av nye og gamle sauebønder.

Tiltak:

- Kompetansekrav for å få starte med sau
- Tilskot for deltaking i DVP sau **Da DVP ser ut til å verta innført, så vil OSG råda NSG til å låsa dette tilskotet i kravet til jordbruksavtale i all framtid. Vi ser ikkje heilt korleis dette skal gå utan at det offentlege gjev rikeleg støtte åt småfenæringa på dette område, da alle må ha innom ein veterinær som kan ta ei fast stor takst for inspeksjonsjobben**
- Vi synes at sauebønder som har dyrlegebesøk til vaksinerings og akutte saker gjennom året er godt nok dokumentert av veterinær, medan sauebønder som ikkje har hatt veterinærbesøk gjennom siste år må sjekkas.
- Vi foreslår at NSG vurderer om obligatorisk medlemskap i NSG er ein veg å gå for å sikre auka informasjonen, kunnskapen, samarbeidet og samholdet i næringa

Innspel frå Nordre Land Sau og Geit:

Tilsvaret på NSGs høringsbrev, der de generelle punkt om dyrevelferd er de 5 fridommer, som ALLE som har dyr må ha med seg uansett dyreslag.

Innspillene fra NLSG er på vegne av styret i laget ført i pennen av nestleder Anne I. Terningen og gjennomgått av lagets leder Marianne Hamre

1. Bondeøkonomi:

Bondeyrket må lønne seg, der økonomi for dyreholdet må gi uttelling og økende status for å ha dyr/være bonde. Dyrevelferd skal likevel være første prioritet for dyreholdet, men betaling for levert produksjon, dyrehold ut fra dyrs frihetspunkter, dyr på beite og i utmark for sauene, må styrkes.

Vi foreslår at NSG vurderer om obligatorisk **medlemskap i sitt dyreslags fagorganisasjon**, for sau i NSG, er en vei å gå for å sikre økt informasjon, samarbeid og samhold i næringen. Vi har i årsmøte i OSG foreslått differensierte satser for medlemskap ut fra dyreantall, ny oppstartet, ungdom osv. Dette ville kanskje sørge for mer kvalitet i dyreholdet, selv om obligatorisk besøk i året inngår. I tillegg ville det styrke næringen, samhold og samarbeid.

Tid til dyr, og kontakt med dyr for å minske stress, gi rolige og tye dyr gjelder alle dyreslag, og MÅ inngå i stell/daglige rutiner. Det vil lette dyreholdet på beite og i utmark, lette de ulike oppgavene med sauene i året og få de inn fra utmarksbeitet lettere.

Velferdsordninger: Styrket mulighet for avløsning for ferie/fritid, sykdom og graviditet: Her må det vilje til for bedring og økte satser. Det er tidvis mangler på avløsere og de kommunale ordningene kan være meget sårbare ved mye sykdom og i arbeidsintensive perioder som feks lamming. Avløserlag, kursing og økt status for avløsere/bønder er viktig og ikke minst å få med unge, potensielle gårdbrukere.

2. Velferd på beite:

For å bedre velferd på beite der tap er størst, må det vilje til for en **endret rovviltpolitikk, vurdere bestandsmål for de fire store rovdyra og kongeørna. Gi økt og bedret opplysning når rovvilt kommer inn i beiteområde**, ikke etter mange dager. Det vil skape mulighet for økt tilsyn og mulig sanking. Slik det er nå, kommer alt i etterkant og da er oftest store skader skjedd.

Økt støtte til bruk av radiobjeller for overvåking på utmarksbeite (og innmarksbeite der det trengs): Det må være økt vilje til å subsidiere radiobjelleovervåkingen, da rovdyrbestanden er et statlig valg for hele Norge, som belaster beiting i mange områder. Dermed må det følge midler videre til god overvåking ut fra ordninger det kan søkes på som er i dag, og kanskje nye?

NLSG støtter NSG sine forslag om TILTAK: Offentlig ansvar: I dette MÅ det offentliges ansvar styrkes med landbrukskontorer som pålegges økt samarbeid og kommunikasjon med næringa, enkeltbønder, beitelag og S&G lag. Styrke medlemskapsordningen i faglag, og krav om dette. Se punkt over 1.

Statlig informasjon om BÅNDTVANG og oppfølging fra Landbrukskontor/politi/Mattilsyn ut fra de mange skader som økt friluftsliv og hundehold gir. Økt krav til hundeeiere på lik linje med dyrehold: Være med i hundeklubb, oversikt dyr og salg/avl mv. Skader påført av hunder preger dessverre mange områder og saueeierne finner stadig skadde/døde dyr som følge av lausbikkje hvor hundeeieren ikke har sagt i fra/påtatt seg ansvaret. Dette påfører sauebonden store, årlige tap i tillegg til psykisk og fysisk belastning.

Næringas ansvar: Viktige punkt her, og krav berettiget. Medlemskap i Sauekontrollen må gjennomgås ut fra satsen og det å få med alle ut fra antall dyr og det å få oversikt over alle dyr som vil gi bedret opplysning om de enkelte buskapene. Men satsene hindrer mange å delta/være medlem.

3.Bygg og arealkrav:

Oppstalling viktig og skal gi god plass/aktivitet, tilgang på mat og drikke for dyra. Dette må gjennomgås nøye for å unngå at dyreholdere ut fra dagens krav ikke får for stor belastning og nye løsninger må kunne skisseres uten økonomisk ruin ved ombygging/ending. Tiltakspunkt støttes, og **det bør utformes oversikt over gode arealløsninger for vanlige dyr i inne-perioden, syke dyr og lam på våren i egen "katalog" som kan finnes digitalt, via landbrukskontoret og fagorganisasjoner. Uteløsninger bør også kunne skisseres i samme «katalog» for å kunne kombinere /lage nye løsninger.**

4.Dyreeiger sine holdninger og kunnskap:

Alle som har dyr må kunne vise til økt kunnskap og tilpasning til krav fra storsamfunnet. De fleste folk rundt oss i landbruksnæringene, kan lite om dyr og dyrs behov. Det må derfor være næringa selv som går foran og viser dyrevelferd, kvalitet og samarbeid for dyrs beste. Slik vil antall dyretragedier unngås, noe som stempler hele næringa. I dette må det også inngå krav til hundeeiere.

Tiltak støttes, i tillegg til medlemskapsendringer i Norsk Sau og Geit, samt Bondelag / Bonde og Småbrukerlag: Hvordan få med ALLE med dyr? For oss med SAU, bør det kunne revideres og finne muligheter for obligatorisk medlemskap der kontingent er et krav.

5.NYTT PUNKT: Informasjon:

Det bør utvises **godt skjønn i sosiale media og andre steder, der det omtales andre bønder/dyreeiere og bruke bilder.** Ingen er tjent med skitkasting og trakassering, men hjelp, informasjon og dokumentere det en driver med både de beste øyeblikk og de som ikke er så gode, på en slik måte at omverdenen skjønner hva som det arbeides med/gjøres og hvorfor.

Det bør påligge staten og organisasjonene et overordnet KRAV om informasjon på lik linje med annen informasjon som går ut til folket om trafikkregler, fjellvettregler, sjøvettregler, så også dyrevelferdsregler og informasjon om norsk dyrehold.

Landbrukskontor og andre som har med landbruksnæringa å gjøre, MÅ kunne gi informasjon og opplysninger når det er søknader om tiltak, ulike møter og oppgaver mv, slik at gardbrukere, beitelag og faglag kan følge med og gjøre det som forventes og trengs for et best mulig dyrehold og dermed sikre GOD NORSK MAT på NORSKE RESSURSER over HELE LANDET.

6.NYTT PUNKT:

Press på politikere, informasjon, samarbeid og forventninger om et godt norsk landbruk i hele landet der ressursene er og for fremtiden: Det bør inngå i samarbeid rundt landbruksnæringene stadig informasjon,

påvirkning og signaler om forventninger for drift videre i hele landet. Om det ikke skjer noe nå, gir mange bønder opp, de yngre vil ikke overta i slekta eller andre vil ikke kjøpe gard og grunn.

Dette bør også inngå i opplegget rundt dyrevelferd og helhetlig landbrukspolitikk, da dess flere gardbrukere i hele landet, dess bedre velferd og mulighet for beiting ute og i utmark, flere å dele produksjonen på som gjør at kanskje besetningene ikke blir for store og dermed større press på drift og velferd, men med økonomisk mulighet for drift.

Bøndene må støttes og ikke minst de med dyr som trengs i norsk selvforsyning av mat, derfor må økonomi og status styrkes. Vi trengs i framtiden!

Vedtak:

- Pål set saman NSG sitt samandrag m/drøftingane i styret saman med innspelet til Nordre Land Sau og Geit som innspel til NSG. Teksta over med raud skrift er merknader frå OSG til innspel i høyringa til NSG

Sak 39/2022: Holslågrenda

- Nord-Fron Bonde- og Småbrukarlag lurar på om OSG er interessert i å støtte utmarksbeitebruken med å samarbeide med dei lokale faglaga ved å gå imot hyttebygging på dette store område. Oppland Bonde- og Småbrukarlag vil bli med.
- Oppland Sau og Geit har allereie vore med som sekretær på høyringar i saka

Vedtak:

- Styret i OSG støttar beitebrukarane i denne saka

Vinstra/Sør-Fron 03/08 2022, Pål Kjørstad, sekretær